

sèrie de volums que volen donar testimoni d'una tradició cultural concreta: la dels textos produïts abans de la mort de Ferran II d'Aragó en qualsevol de les varietats de la llengua.

El primer volum en publicar-se ha estat el de manuscrits i impresos antics conservats en les biblioteques i arxius de la Comunitat Valenciana. La resta, juntament amb el repertori d'autors i obres de BITECA, estan en curs de preparació, però en segon terme, car la prioritat a BITECA és a hores d'ara el manteniment i ampliació de la base de dades del web.

Un mateix producte té funcions, enfocaments i usuaris diversos. Aquell qui vulgui centrar-se en les dimensions i característiques del fons conservat en una institució determinada (una biblioteca, un arxiu o els arxius i biblioteques d'una ciutat o d'un territori en concret) trobarà en la versió llibre de BITECA el seu millor ajut, especialment si li amoïna la provisionalitat del web. Qui, en canvi, cerqui informació sobre una biblioteca antiga avui dispersa, o sobre la difusió d'una obra determinada, disposarà al web del seu millor instrument de treball.

La base de dades que viu a la xarxa permet, efectivament, l'esmena i addició contínua de dades. D'aquesta manera, si hom llegeix a Notes: «en curs d'estudi», sabrà de seguida que es tracta d'una fitxa en curs d'elaboració, d'uns materials que s'estan examinant i que s'hi incorporaran de forma progressiva, com un escull de corall: les informacions s'acumulen com sediments, un cop han estat tamisades per l'equip de treball.

Pensant en les biblioteques i els arxius, als inicis de la recerca vam preveure fer un petit dossier amb les dades aplegades en cada un d'ells i lliurar-lo als seus responsables. Només vam completar el de Montserrat. Un cop acabat el treball de camp, i després de revisar les dades, consultada la bibliografia i introduïda la informació a la base de dades, es va fer evident que romanien obertes nombroses qüestions, irresolubles a curt termini, car sovint implicaven completar el treball de camp a altres indrets (com succeeix ara amb les recerques a Tortosa, que ens han fet desplaçar-nos a Palma de Mallorca). Això provocava una certa sensació de provisionalitat, per la qual cosa es va preferir abocar la informació al web i no publicar en aquells moments els estudis parcials dels fons. Era prudent, però fou un error, ja que va limitar el coneixement del nostre projecte. L'ús que es feia de les informacions publicades a suports electrònics o a Internet era (i és) poc rigorós. En tractar-se d'un mitjà de comunicació del coneixement nou, provocava desconfiança. Recordem que el primer CD amb PhiloBiblon es publicà al 1994, molt abans de la data que hom dona com a naixement de les «humanitats digitals», terme encunyat per Unsworth (UNSWORTH *et al.* 2004) i que definia per primer cop allò que hom denominava com a «humanities computing», que marcà un abans i un després en la disciplina. Cal recordar que la primera versió al web del projecte PhiloBiblon és també anterior: del 1997. Allà on es fa una història de les humanitats digitals s'esmenta sempre PhiloBiblon com un dels projectes pioners (ROJAS 2015).

La decisió de publicar un volum en format llibre duu al darrere una intensa revisió d'un corpus determinat, que es considera suficientment verificat i que es

pot oferir com un catàleg elaborat des d'una perspectiva unitària. Com explicava Albert Hauf a la presentació del volum (BELTRAN *et al.* 2013: 21):

Aquesta edició es justifica plenament com a reivindicació patrimonial i de les biblioteques, petites i grans, que amb enorme esforç i tenacitat han arreplegat i conservat el riquíssim tresor cultural que ens llegaren els nostres escriptors medievals.

El llibre representa un corpus tancat. Dóna testimoni de l'estat del patrimoni en un moment donat, de forma tangible i immediata, que es presenta de manera ordenada i regular. Se li posa un punt i final, suposa una fotografia fixa de l'estat de la recerca en aquell moment. I és tan definitiu com ho pot ser qualsevol investigació publicada. En qualsevol moment es pot identificar un manuscrit que es donava per perdut (com el de les *Cròniques de Sicília* de la família Rojas d'Alacant, ara a Roma, BITECA manid 1168, que no vam poder veure ni al 1997 ni al 2001 quan vam treballar a la Biblioteca Nazionale i que ara es troba catalogat a *Manus on line* 2007-), o identificar-ne d'altres com a transmissors d'obres perdudes (MARTOS 2016, BITECA cnum 12364, Corella, *Suplicació de la natura humana*). Qualsevol investigació serà sempre millorable car, com assenyalava Beltran (BELTRAN *et al.* 2013: 23):

les recerques continuen i els estudiosos i curiosos de la nostra literatura i cultura podran continuar consultant-la en el futur [la informació al web], perquè seguirem oferint, com hem fet fins ara, totes aquelles innovacions fruit de revisions o de noves recerques, pròpies o alienes, que puguin ser d'utilitat.

Néixer com a llibre i transformar-se en base de dades accessible a través del web no ha estat un procediment estrany, pensem per exemple en la *Bibliographie der Troubadours* (PILLET & CARSTENS 1933) i el *Répertoire métrique* (FRANK 1953-1957), fusionats, revisats, transformats i completats ara per la *Bibliografia Elettronica dei Trovatori* (ASPerti & DE NIGRO 2003-). Fer el camí invers i, arribat el moment, adoptar un sistema híbrid, com ha fet BITECA, és possible en productes que són nadius digitals.

BIBLIOGRAFIA

- ASPerti & DE NIGRO (2003-): Stefano Asperti i Luca De Nigro, *Bibliografia Elettronica dei Trovatori*, Roma: Università di Roma, en línia a <http://www.bedt.it/BEdT_04_25/inf_home_crediti.aspx> [Consulta: 22-8-2016].
- BELTRAN *et al.* (2013): Vicenç Beltran, Gemma Avenoza i Lourdes Soriano, *BITECA. Bibliografia de textos antics catalans, valencians i balears. Biblioteques i arxius valencians*, València: Acadèmia Valenciana de la Llengua - Universitat de Barcelona - Universitat de València, en línia a <http://bancroft.berkeley.edu/philoblblon/biteca_ca.html> [Consulta: 22-8-2016].

- CONCHEFF (1985): Beatrice J. Concheff, *Bibliography of Old Catalan Texts*, Madison: Hispanic Seminary of Medieval Studies.
- FAULHABER *et al.* (1975): Charles B. Faulhaber *et al.*, *Bibliography of Old Spanish Texts*, Madison: Hispanic Seminary of Medieval Studies.
- (1977): Charles B. Faulhaber *et al.*, *Bibliography of Old Spanish Texts*, Madison: Hispanic Seminary of Medieval Studies.
- (1984): Charles B. Faulhaber *et al.*, *Bibliography of Old Spanish Texts*, Madison: Hispanic Seminary of Medieval Studies.
- (1994): *PhiloBiblon. ADMYTE 0*, Madrid: Micronet - Fundación V Centenario. CD-ROM.
- (1999): *PhiloBiblon. ADMYTE 1*, Madrid: Fundación V Centenario - Biblioteca Nacional - Micronet. CD-ROM.
- FRANK (1953-1957): Itsván Frank, *Répertoire métrique de la poésie des troubadours*, Paris: Champion.
- Manus on line* (2007-). *Manus on line. Censimento dei manoscritti delle biblioteche italiane*, en línia a <<http://manus.iccu.sbn.it/progetto.php>> [Consulta: 26-5-2016].
- MARTOS (2016): Josep Lluís Martos, «La *Suplicació de natura humana* de Joan Roís de Corella: fragmentos recuperados de una obra perdida», *Cultura Neolatina*, LXXXV 1/2, ps. 165-201.
- PILLET & CARSTENS (1933): Alfred Pillet i Henry Carstens, *Bibliographie der Troubadours*, Halle: Niemeyer.
- PRENSKY (2001): Marc Prensky, «Digital Natives, Digital Immigrants. Part 1», *On the Horizon. The Strategic Planning Resource for Education Professionals*, 9/5 (October) 2001, ps. 1-6.
- ROJAS (2015): Antonio Rojas Castro, «De los datos al metamedio», *Ínsula*, 822 (Humanidades digitales y literaturas hispánicas), ps. 15-17.
- UNSWORTH *et al.* (2004): John Unsworth *et al.* (eds.), *A Companion To Digital Humanities*, Malden: Blackwell Publisher.

EN RECORD DE LA PROFESSORA MARINA ZARAGOZÀ (1944-2016)*

EMILI CASANOVA
Universitat de València
emili.casanova@uv.es

Marina ha dedicat més de 35 anys a la Universitat de València, primerament des de l'Escola de Magisteri i posteriorment des del Departament de Filologia Catalana. La vaig conèixer l'any 1981 i sempre vam tindre una bona relació de companys, enfortida per la valoració i cultiu de la dialectologia i cultura popular, basada en un sentiment compartit per un valencianisme integrador i radical nascut en el poble i aplicat a la comarca, com demostra la seua tasca cultural a Silla: al Centre d'Estudis i a la revista *Algudor*, que sempre intercanviava amb les revistes de la Vall d'Albaida —encara recorde la Jornada d'estudis comarcals que va organitzar quan estàvem escampant la idea de la federació d'instituts i centres d'estudis comarcals, l'actual FIECOV—; en les Falles —la seua Falla sempre guanyava el premi del millor llibret per la seua espenta i treball—; en la coral —vaig comprovar el dia del seu funeral l'excel·lent nivell que tenia—; fent obres de teatre en valencià. En suma recuperant la memòria històrica local i fent créixer l'autoestima i consideració per les nostres coses.

La doctora Zaragozaà va ser autora d'un dels llibres més importants de la cultura popular valenciana, *El cultiu de l'arròs a Silla*, fruit de la seua tesi doctoral dirigida per Manuel Sanchis Guarner, lloat per Manuel Alvar i ben aprofitat pel mestre Joan Coromines. Cultivadora i amant també de l'onomàstica, com a ciència de la terra, i rescatadora del patrimoni immaterial, ha mort sense veure complits totalment tres dels seus anhels, per als quals feia anys que anava preparant materials i incitant els estudiants: que la fonètica valenciana entrara de manera pràctica als instituts i centres per a millorar la pronúncia dels jòvens —fins i tot va proposar crear un laboratori fonètic ambulat per anar de poble en poble—; que les obres d'autors populars, com Bernat i Baldoví i els sainets i sarsueles d'autors valencians que tenien un gran valor lingüístico-literari, que només els avatars històrics, les grafies i una part del lèxic castellanitzat ens impedia de descobrir —n'havia editat una selecció el 2001 i preparat diverses sarsueles amb el seu mètode i l'ajuda dels alumnes per a la seua recuperació actual, com la d'Eduard

* Marina Zaragozaà fou membre de la Societat Catalana de Llengua i Literatura. Aquesta nota d'Emili Casanova ha aparegut anteriorment al diari *Las Provincias*, el dijous 21-4-2016 (p. 19).

Escalante amb música de Vicent Peidró «Quintos i reganxadors: sarsuela bilingüe en dos actes i en vers»—, tingueren el reconeixement merescut; que en la literatura de tema valencià-albuferenc de Blasco Ibáñez a pesar d'estar escrita en castellà, es podia captar l'ànima i els costums valencians com en cap altra, que amb una traducció al valencià es podria comprovar millor —per això traduí entre altres l'obra *Canyes i fang*, la lectura de la qual em va colpir per la seua plenitud lingüística i on vaig entendre millor el sentiment i la vida dels valencians de l'Albufera.

Els seus estudiants la recorden com una mare preocupada per tots, «sempre accessible i afectuosa», encara que com passa a les mares sovint no era ben compresa, als quals obria el cor amb frases resumidores de la seua intenció erudito-didàctica, com: «Jo em vaig enamorar de Bernat i Baldoví i vaig començar a tocar-lo (...) i espere que no li sàpia mal perquè l'he fet xitxines».

La mort se l'ha emportada en la plenitud intel·lectual, amb il·lusió i temps per a fer i acabar el que una vida bolcada amb la seua faena diària, amb la família —estava ben pagada dels seus tres fills— i amb el poble, no li havien permés enllestir. Entre altres, volia acabar la seua edició crítica del manuscrit *Libre dels conquests de la illa de Sicília*, assistir a congressos internacionals, viatjar...

El nostre departament que l'estimava molt perquè es feia de voler, com es va demostrar en la festa del dia del seu comiat o jubilació, trobarà a faltar les seues cançons, la seua veu fina i compassada, la seua jovialitat i companyonia. La cultura popular valenciana ja no podrà aprofitar tots els estudis que volia fer a partir d'enquestes fetes fa 40 anys a gent més que centenària, com el recull del *conte del milanot*, que va arreplegar del seu iaio o avi i que ens havia promés posar per escrit ben prompte.

Gràcies Marina.